

А. Қ. Төгісова¹, С.А. Әлімқұлов², Б.Н. Жексенбинов³

¹Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы атындағы
Ұлттық қорғаныс университеті

²Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері Әуе қорғаныс күштері
Басқолбасшысының басқармасы

³Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы атындағы
Ұлттық қорғаныс университеті

Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.

e-mail: togusova.altyn@mail.ru, vippalser2017@mail.ru, professor69@bk.ru

ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ӘСКЕРИ БАСПАНЫҢ ПАЙДА БОЛУ ЖӘНЕ ДАМУ ТАРИХЫ

Мақалада Қазақстан аумағында әскери баспаның пайда болу және дамуының тарихи тәжірибесі, қазақстандық әскери баспаның құрылу процесі, басылып шыққан басылымдардың тарихи кезеңдері мәнмәтінінде оларды насихаттау қызметінің ерекшелігі белгілі бір кезеңде жарық көрген газеттер мен журналдарды, тираждарды, олардың қызметі және міндеттерін сипаттау арқылы талданады.

Авторлар баспасөз мазмұнының негізгі бағыттарын ашып көрсетеді: әскерді нығайту, әскери тәртіпті арттыру және әскерлерді жаттықтыру үшін күрес, майдан мен тыл бірлігі үшін, әскер қатарына жергілікті ұлт өкілдерін тарту үшін үгіттеу, әскерде және халық арасында мәдени - ағартушылық жұмыстарын ұйымдастыру.

Одан басқа, жүргізілген талдау нәтижесінде, авторлар ұжымы Қазақстан әскери баспасының негізгі міндеттерін айқындайды және жалпылап қорытындылайды.

Түйін сөздер: әскери баспа, пайда болу және даму тарихы, газет, журнал.

А. К. Тогусова¹, С. А. Алимкулов², Б. Н. Жексенбинов³

¹Қазақстан Республикасының ішкі істерінің
Национальный университет обороны

²Вооруженные Силы Республики Казахстан Силы воздушной обороны
Управление руководителя

³государственный университет имени Первого Президента Республики Казахстан-Лидера нации
Национальный университет обороны
Республика Казахстан, г. Нур-Султан

e-mail: togusova.altyn@mail.ru, vippalser2017@mail.ru, professor69@bk.ru

История возникновения и развития военной печати на территории Казахстана

В статье проанализирован исторический опыт возникновения и развития военной печати в Казахстане, процесс становления казахстанского военного издательства, специфика их пропагандистской деятельности в контексте исторических этапов публикуемых изданий, с описанием издаваемых в определенный период газет и журналов, тиражей, их функции и обязанности.

Авторами раскрываются основные направления содержания прессы: усиление армии, борьба за военную дисциплину и обучение, пропаганду единства фронта и тыла, агитация для вовлечения в ряды армии представителей местных национальностей, организацию культурно-просветительской работы в армии и среди населения.

Кроме того, в результате проведенного анализа, коллективом авторов определены и обобщены основные задачи военной печати Казахстана.

Ключевые слова: военная печать, история возникновения и развития, газета, журнал.

A. K. Togisova¹, S. A. Alimkulov², B. N. Zheksenbinov³

¹ named after the first president of the Republic of Kazakhstan-Elbasy
National Defense University

² Air Defense Forces of the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan
Managing director

³ named after the first president of the Republic of Kazakhstan-Elbasy
National Defense University

Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan
e-mail: togussova.altyn@mail.ru, vippalser2017@mail.ru, professor69@bk.ru

The history of the origin and development of the military printing on the territory of Kazakhstan

The article analyzes the historical experience of the emergence and development of the military printing in Kazakhstan, the process of formation of the Kazakh military publishing house, the specifics of their propaganda activities in the context of the historical stages of the published publications, with a description of the newspapers and magazines published in a certain period, circulations, their functions and responsibilities.

The authors reveal the main directions of the content of the press: strengthening the army, the struggle for military discipline and training, propaganda of the unity of the front and rear, agitation for the involvement of representatives of local nationalities in the ranks of the army, the organization of cultural and educational work in the army and among the population.

In addition, as a result of the analysis, the team of authors identified and summarized the main tasks of the military printing of Kazakhstan.

Keywords: military printing, history of the origin and development, newspaper, magazine.

Тарихтың кеңестік кезеңінде Қазақстандағы әскери журналистика орталық құрылымдар құрамында жұмыс істеген, іс жүзінде әскери қорғаныс ведомствосына тікелей бағынғанын атап өткен жөн. Дегенмен, қазақстандық әскери баспаның құрылу процесін, олардың насихаттау қызметінің ерекшелігін жақсы түсіну үшін осы басылымдар тарихының мәнмәтінін ішінара қарау қажет.

Қазақстанның ұлттық баспасөзінің бастауын Ташкент пен Омбыда шығарылған «Түркістан уәлаятының газеті» (1870-1882 жылдары) және «Дала уәлаятының газеті» (1888-1902 жылдары) әкімшілік газеттері салды. Бұл баспа органдары патшалықтың мақсаттары мен міндеттеріне қызмет етті. Дегенмен, олар ұлттық тілді, әдебиетті, қоғамдық ойды қалыптастыруда объективті прогрессивті рөл атқарды [1].

1918 жылдың ортасына дейін Қазақстан аумағында алғашқы кеңестік газеттер шықты: Орынбор қаласындағы «Қазақ мұңы» («Думы казаха») және «Известия Тургайского областного комиссариата», Орынбор қаласындағы «Тіршілік» («Жизнь»), Павлодар қаласында «Объединение», Верныйдағы «Заря свободы», Өскеменде «Голос Алтая», кейін «Известия Военно-революционного комитета», кейінірек «Известия Петропавловского Совета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов» деп өзгертілді, Қостанай қаласында «Вольное слово»; «Бюллетень

Актюбинского Совета рабочих, солдатских, крестьянских депутатов», «Известия Совета рабочих и солдатских депутатов» (кейін «Трудовое знамя») және т.б. Барлығы ондаған газет. Олардың көпшілігі азаматтық соғыс басталғанда қызметін тоқтатты [2].

Түркістан өлкесіндегі алғашқы басылым Түркістан республикасының әскери комиссариатының органы – «Красноармеец» газеті болды. Бірінші нөмір 1918 жылы 19 қазанда шықты, редакторы - М. Троицкий, хатшысы - Түркістандағы әскери журналистиканың пионері Н. Середенко болды. Осы газеттің 30-ға жуық нөмірі шықты [3].

1919 жылдың қазан айында КСРО Әскери басқармасының Орталық органында әскери баспа құрылды. Өзінің алғашқы күнінен бастап баспа жоспарлы және мақсатты түрде жас Қызыл Армия үшін қажетті әскери әдебиеттерді шығарды, оған қажеттілігі өте үлкен болды. Әскери-теориялық еңбектер, әскери өнер, жауынгерлік даярлық, қару-жарақ пен әскери техника бойынша кітаптар үнемі шығарылды.

1919 жылдың мамыр айының бірінші күндері «Набат революции» газеті шыға бастады. 1919 жылы Урде қаласында қазақ және орыс тілдерінде «Известия Киргизского комиссариата по военным делам», ориентированная на бойцов казахских кавалерийских полков и дивизионов» газеті шығарылды [4].

1919 жылы Орынбор және Полторацк (Ашхабад) қалаларында «Кизил юлдуз» – «Красная Звезда» газеті жарық көрді. 1919 жылдың мамыр айының аяғында Ақтөбе майданында «Наша фронтовая жизнь» («Путеводный огонек») газетін майданның саяси бөлімінің органы басып шығара бастады. Оның беттерінде майданнан хабарлар, ел ішіндегі өмір және халықаралық оқиғалар туралы материалдар басылып шықты.

1919 жылдың желтоқсанында Жетісу майданының саяси бөлімінде «Бой за коммунизм» атты жаңа баспа органы пайда болды, осымен қатарласа 4 –ші Шығыс майданының саяси бөлімінен «Революционная армия» газеті шығарылды [5].

Түркістан майданындағы ең танымал дивизиондық газеттердің бірі – 3-Түркістан дивизиясының саяси бөлімінің органы «Правда» болды. Оның ізашары Жетісу обкомының және облыстық атқару комитеті органының 1919 жылы 29 қарашада «Правда» деп өзгертілген «Голос Семиречья» газеті (1919 жылдың ортасынан шыға бастады) болғандығын айта кету керек. Бірінші нөмірі 1919 жылы 14 желтоқсанда Верный қаласында шықты. Газеттің форматы АЗ көлемінен біршама шағын, көлемі – 4 бет болды. Біраз уақыт Верный қаласының облыстық газеттері 3-ші Түркістан дивизиясы саяси бөлімінің қарамағында болды [6].

1920 жылы Орынбор қаласында «Бюллетень военно-революционного комитета по управлению Киргизским (Казахским) краем» бюллетені газет түрінде жарық көрді. Әскери басылым қызметін атқарған Бюллетень, әскери құрылымның дамуында маңызды рөл атқарды. Азаматтық соғыс жылдарында КСРО-да 90-ға жуық түрлі әскери газеттер шықты. Соғыс аяқталған соң әскери баспасөздің түрі мен сипаты майдан, әскери (флоттық) және дивизиондық газеттер болып анықталды. Сонымен қатар, астыртын және партизан баспасы, шет ел халықтарының тілдерінде интернационалдық басылымдар («Всемирная революция», «Красное

знамя», «Красная газета» газеттері) болған [7].

Түркістанның әскери газеттері тиістілігіне байланысты орталық («Красноармеец», «Набат революции», «Красный фронт», «Клич трудового казачества»), майдан («Горнист», «Наша фронтовая жизнь», «Бой за коммунизм», «Путеводный огонек», «Жолсілтемелік огонек», «Революционная армия»), дивизиялық (немесе бригадалық) («Пролетарская мысль», «Правда»), ұлттық («Учкун»–«Искра») деп бөлінді [8].

Әскери баспасөз қызметінің алдында маңызды әскери тапсырманы орындау - сыртқы және ішкі жауды күйрету тұрды. Газет мазмұнының негізгі бағыттары: әскерді нығайту, әскери тәртіпті арттыру және әскерлерді жаттықтыру үшін күрес, майдан мен тыл бірлігі үшін, әскер қатарына жергілікті ұлт өкілдерін тарту үшін үгіттеу, әскерде және халық арасында мәдени-ағартушылық жұмыстарды ұйымдастыру болды.

Газеттер көптеген сындарлы және пәрменді сыннан тұрды. Сонымен қатар, газеттер, атап айтқанда «Революционная армия» өз сөздерінде жаудың күшін бағаламай отырып, Шығыс майданындағы жағдайды дұрыс сипаттамаған жағдайлар болды. Революциялық әскери кеңес мұндай тәсілді сынға алды [9].

Осы уақытта Кеңес тарихнамасында және журналистикада «контрреволюциялық және дұшпандық» деп сараланған әскери газеттер шығарылды, бірақ қазіргі уақытта олардың рөлі айтарлықтай қайта бағалануда. Осы газеттердің қатарында «Голос Средней Азии», «Истина» және «Республика» атты деникиндік басылымдары бар.

1920 жылдың аяғында Түркістан әскери округінде 1919 жылы М. Фрунзенің ұсынысымен Түркістан майданының әскери басылымы ретінде пайда болған әскери журнал шықты, ол «Военная мысль» деп аталды. Зерттеуші А. Рожковтың пікірінше, осы журнал әскери әдебиетте пайда болғаннан кейін «әскери ой» ұғымы пайда болды [10].

Майданның Революциялық Әскери кеңесі оқырмандарға үндеуінде журналдың

міндеттерін қысқаша баяндап берді: «Жалпы және арнайы шығыс-түркістандық мәселелеріне қатысты әскери сипаттағы және олармен шектес барлық мәселелерді жариялау». Қызыл Армия үшін газеттер мен журналдардың маңыздылығы 1919 жылғы 16 мамырдағы БОАК қаулысымен олар бірінші кезекте тасымалдау қажет болатын шұғыл әскери жүктерге жатқызылғандығын растайды.

Журналда жарияланған материалдар осы талаптарға сәйкес келді, бірақ М. Фрунзе былай деп жазады: «Қызыл Армияның Орталық органдарының рөліне үміткер жуан журналдарға бізде жол жоқ. Әскери ғылымның жалпы ғылыми базасы әлсіз болғандықтан, олардың ешқайсысы әскери-ғылыми ойдың бірыңғай орталығына айнала алмайтындығы сөзсіз» [11].

Бейбіт құрылыстың басталуымен және Қазақстанда әскери қайта құруларды өткізумен әскери басылым әскери қызметшілерді әскери құрылыс саласындағы партия саясатымен таныстырды, жауынгерлік және саяси даярлықтың озық тәжірибесін насихаттады, жеке құрамды жоғары саяси қырағылық пен жауынгерлік даярлық рухында тәрбиеледі, сауатсыздықпен күресуге белсенді қатысты.

Қазақстанда 1920-жылдары негізгі әскери – саяси басылым «Еңбекші қазақ» газеті болды, 1932 жылы «Социалды Қазақстан» деп аталды, ал 1937 жылдан 1991 жылға дейін «Социалистік Қазақстан» деп аталды. «Социалистік Қазақстан» республикалық партиялық газетінің алғашқы ізашары 1919 жылы 10 шілдеде Халық Комиссарлары Кеңесінің декретімен құрылған Қырғыз өлкесін басқару жөніндегі революциялық комитеттің баспа органы «Ұшқын» басылымы болып табылды. Бұл декрет 1919 жылдың 17 шілдесінде Бүкілресейлік Орталық Атқарушы кеңес комитетінің №155 хабарламасында жарияланды. Осы революциялық Комитет Кирвоенревком деп аталды (Қырғыз өлкесін басқару жөніндегі әскери-революциялық комитет) [12].

Зерттеуші С. Нұрбеков Кеңес дәуіріндегі Қазақстан баспасөзінің пайда болуы туралы бірқатар фактілерді келтіреді. «Известия Киргизского Комиссариата по военным делам» (Орда, 1919 ж., қазақ және орыс тілдерінде), Ақтөбе майданының саяси бөлімінің газеті «Правда» сияқты әскери басылымдар пайда болды. Осыдан кейін Қазақ АКСР құрылуына байланысты алғашқы республикалық басылымдар ашылды, олар «Казахстанская правда» газетінің ізашары – «Известия Киргизского края» (Орынбор, 1920 ж., 1 қаңтар), «Красная молодежь» – бірінші республикалық жастар газеті (Орынбор, 1919 ж., шілде), Қазақстанның жастар газеттері мен журналдары – «Молодой боец» (Орал), «Юный степняк» (Ақмола), «Юный пролетарий» (Верный), қазақ тіліндегі алғашқы республикалық жастар басылымдары [12, 16].

Зерттеушілердің пікірінше, осы жылдары мерзімді басылымдардың партиялық ықпалға тәуелділігі одан да күшті болады. Газеттер мен журналдар маркстік-лениндік теорияның идеологиялық белгілеріне қызмет көрсететін құрал болып табылды.

«Красноармейская газета» (1921-1922 жылдары) әскери басылым ретінде «Красная Звезда» (1922-1938 жылдары) атты таңертеңгілік және кешкілік шығарылымдарымен шығып, 1938 жылы «Фрунзевец» деп өзгертілді [13].

Сол кезде Қазақстан аумағындағы әскери басылымдар арасында 1923 жылы шыққан Орынбордағы 3-ші кавалериялық және 18-ші жаяу әскер мектептерінің «Красная кузница» газеті, ал Батыс Қазақстан облысының Орал қаласында 1935 жылы «Бюллетень по обмену опытом работы легкой кавалерии» баспалары шығарылды. Уақыт қажеттіліктеріне байланысты реформаланған – біріктірілген немесе таратылған Орта Азия және Түркістан әскери округтерінің тарихымен тығыз байланысты болғандықтан, газеттер әскери басқарудың орналасу орталықтарында басылып шыққанын атап өту қажет. 1926 жылы Қазақстан аумағында «Бостандық Туы» (Петропавл) – 2300 дана; «Ауыл» (Қостанай) – 2100

дана; «Қызыл-Ту» (Орал) – 1550 дана; «Тілші» (Алматы) – 1200 дана; «Қазақ тілі» (Семей) – 1200 дана; «Кедей» (Ақтөбе) – 1000 дана; «Жұмыскер тілі» – 400 дана тиражбен облыстық газеттер шығарылды [14].

Сонымен, зерттелген материалдарды талдау нәтижесінде Қазақстанның әскери баспасының басты міндеттері анықталды:

1. Ұлттық құрамалар ісіне партиялық және кеңестік қоғамның ықыласы.

2. Жергілікті тұрғындар арасында Қызыл Армияның идеяларын түсіндіру және Қызыл Армия қатарында міндетті әскери қызметтің қажеттілігі туралы кең көлемді санаға енгізу бойынша жұмыс.

3. Алғашқы тәжірибе ретінде армияға шақыру жасына дейінгі даярлықты өткізуге барынша ықпал ету, қазақтарды міндетті әскери қызметке тарту және орыс тілін насихаттау жұмыстары жүргізілді.

4. Халықтың еуропалық бөлігін қазақ халқын армияға тартуды қиындататын себептерді түсіндіру.

Осы газеттердің негізгі жанрларының арасында қоңырау шалу, мақала, хат-хабар, жазба, оқырман хаты болды, кейде есептер жарияланды. Газеттердің сыртқы түрі үнемі жетілдіріліп отырды, бірақ оларда иллюстрациялар аз жарияланды. Әскери құрылымдар басылымдарды тегін алды, қалғандары үшін жазылу ұйымдастырылды. Газеттерде «саясаткерлер бөлімдердегі газеттерді ұқыпты алуды және олардың тұрақты оқылуын бақылауды міндетіне алады» деп көрсетілген хабарландырулар басылып шықты [14, 776].

Сол кезде әскери газет тек ақпарат көзі ғана емес, шын мәнінде әліппе сияқты болып, жүздеген адамның сауаты ашылды. Жазу жаза білетіндер үшін арнайы практикалық кеңестер мен ұсыныстар берген «Военкор» журналы шықты.

ОАӘО әскерлері 1930-шы жылдардың басына дейін басмачтарға қарсы күресті және тиісінше «Фрунзевец» газетінде осы күресті идеологиялық қамтамасыз етумен айналысу фактісін көрсетті. Отызыншы жылдары «Қызыл сақшы» («Красный страж») және «Қызылсемсер» («Красный меч») дивизиялық газеті шықты. Алайда, тек Қазақстанда шыққан және алғаш рет қазақ тілінде шыққан алғашқы әскери басылым «Қызыл әскер» газеті болды, ол 1929 жылдың 7 қарашасынан 1936 жылдың 31 қазанына дейінгі аралықта Алматы қаласында басылып шықты. Қызыл Армияда Илияс Жансүгіров, Қасым Аманжолов, Асқар Лекеров, Әуезхан Көшімов және басқа да көрнекті публицистер, жазушылар мақалалары жарық көрді [15].

Сонымен, XX ғасырдың 20-30- жылдары аумақта әскери бұқаралық ақпарат құралдарының пайда болуы мен дамуы мемлекеттік және әскери басқару органдарының қатысуымен жүйелі процесс болып табылды. Бұл процесс қиындықтармен және қайшылықтармен қатар жүрді, олардың негізгілері: өңірдің ерекше қиындықтары ел орталығынан алыстығы, өңірдегі және елдегі күрделі экономикалық және ішкі саяси жағдайды реттеуге көмектесті.

Әдебиеттер.

1. Мальцев Е.Е., Каськов И.Я., Ульянов И.Ф., Ячменов К.С., Казакова А.С. Боевой путь войск Туркестанского военного округа. М.: Воениздат, 1959. - 306 с.
2. «Қызыләскер» – точка отсчета отечественной военной журналистики. Источник: <https://sarbaz.kz/ru/country/16490930-qyzyl-aesker-%E2%80%93-tochka-otscheta-otechestvennoy-voennoy-gurnalistiki/> Сарбаз© sarbaz.kz. (Қаралған күні 12.02.2019).
3. Ашенова С.В. История казахской журналистики. Учебно-методическое пособие. – Павлодар: Павлодарский Государственный Университет им. С. Торайғырова, 2009. – 86б.
4. Тархова Н.С. Красная армия и сталинская коллективизация. 1918-1933 гг. - М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. - 375 с.: ил.
5. Тархова Н.С. Отчетно-информационные документы Политического Управления РККА как исторический источник (1919-1929 гг.). Автореферат диссерт. -Москва, 1984.-12с.
6. Каряева Т.Ф., Бабин А.И., Ясюков М.И. Партийно-политическая работа в Красной Армии (1919-1929 гг.). Документы. Институт военной истории. Центральный государственный архив Советской Армии. -М.: Военное издательство, 1981. – 575 с.

7. Каряева Т.Ф., Смориго Н.И. Партийно-политическая работа в Красной Армии. Документы. Июль 1920 г. - май 1941 г. Институт военной истории. Главное архивное управление, Центральный государственный архив Советской Армии. - М.: Воениздат, 1985. - 534 с.
8. АП РК Ф.141, Оп.18, д.26, л.28.
9. АП РК Ф.708, Оп.2/2, ед.67, л.49.
10. Рожков А.В. Тенденции развития военной печати Республики Казахстан: диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.01.10. - Алматы, 1998. - 208 с.: ил.
11. Козыбаев С. Рожденный на переломе (к вопросу об истоках журнала «Мысль»)/<http://mysl.kazgazeta.kz/?p=382>(Қаралған күні 15.03.2019.).
12. Нурбеков С. Печать Казахстана Советского периода (1917 - 1991 гг.)<http://old.unesco.kz/massmedia/pages/12.htm>(Қаралған күні 15.12.2019.).
13. «Малый октябрь» и коллективизация в Казахстане // <http://www.elimai.kz/malyj-oktyabr-i-kollektivizaciya-v-kazaxstane.html> (Қаралған күні 15.12.2019.).
14. Козыбаев С.К. Аудитория - весь Казахстан: (Очерки истории журналистики). - Алма-Ата: Мектеп, 1984. - 168б.: ил.
15. Бекхожин Х., Козыбаев С., Матвиенко С. Очерки истории журналистики Казахстана. - Алма-Ата, 1988. - 189б. /45/.

Әдебиеттер.

1. Mal'cev E.E., Kas'kov I.YA, Ul'yanov I.F, YAchmenov K.S, Kazakova A.S. Boevoy put' vojsk Turkestanskogo voennogo okruga. M.: Voenizdat, 1959. - 306 s.
2. «Kyzyl æsker» - tochka otscheta otechestvennoj voennoj zhurnalistiki. Istochnik: <https://sarbaz.kz/ru/country/16490930-qyzyl-aesker-%E2%80%93-tochka-otscheta-otechestvennoj-voennoj-gurnalistiki/Sarbaz%20sarbaz.kz> (Қаралған күні 12.02.2019).
3. Ashenova S.V. Istoriya kazahskoj zhurnalistiki. Uchebno-metodicheskoe posobie. - Pavlodar: Pavlodarskij Gosudarstvennyj Universitet im. S. Torajgyrova, 2009. - 86b.
4. Tarhova N.S. Krasnaya armiya i stalinskaya kollektivizaciya. 1918-1933 gg. - M.: Rossijskaya politicheskaya enciklopediya (ROSSPEN), 2010. - 375 s.: ил.
5. Tarhova N.S. Otchetno-informacionnye dokumenty Politicheskogo Upravleniya RKKA kak istoricheskij istochnik (1919-1929 gg.). Aftoreferat dissert. - Moskva, 1984. - 12s.
6. Karyaeva T.F., Babin A.I., YAsyukov M.I. Partijno-politicheskaya rabota v Krasnoj Armii (1919-1929 gg.). Dokumenty. Institut voennoj istorii. Central'nyj gosudarstvennyj arhiv Sovetskoj Armii. - M.: Voennoe izdatel'stvo, 1981. - 575 s.
7. Karyaeva T.F., Smorigo N.I. Partijno-politicheskaya rabota v Krasnoj Armii. Dokumenty. Iyul' 1920 g. - maj 1941 g. Institut voennoj istorii. Glavnoe arhivnoe upravlenie, Central'nyj gosudarstvennyj arhiv Sovetskoj Armii. - M.: Voenizdat, 1985. - 534 s.
8. АП РК Ф.141, Оп.18, д.26, л.28.
9. АП РК Ф.708, Оп.2/2, ед.67, л.49.
10. Rozhkov A.V. Tendencii razvitiya voennoj pechati Respubliki Kazahstan: dissertaciya na soiskanie uchenoj stepeni kandidata filologicheskikh nauk: 10.01.10. - Almaty, 1998. - 208 s.: ил.
11. Kozibaev S. Rozhdennyj na perelome (k voprosu ob istokah zhurnala «Mysl'»)/<http://mysl.kazgazeta.kz/?p=382>(Қаралған күні 15.03.2019.).
12. Nurbekov S. Pechat' Kazahstana Sovetskogo perioda (1917 - 1991 gg.)<http://old.unesco.kz/massmedia/pages/12.htm> (Қаралған күні 15.12.2019.).
13. «Malyj oktyabr» i kollektivizaciya v Kazahstane // <http://www.elimai.kz/malyj-oktyabr-i-kollektivizaciya-v-kazaxstane.html> (Қаралған күні 15.12.2019.).
14. Kozibaev S.K. Auditoriya - ves' Kazahstan: (Ocherki istorii zhurnalistiki). - Alma-Ata: Mektep, 1984. - 168b.: ил.
15. Bekkhozhin X., Kozibaev S., Matvienko S. Ocherki istorii zhurnalistiki Kazahstana. - Alma-Ata, 1988. - 189b. /45/.

Төгісова Алтын Қалиқанқызы

Лауазымы: тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы атындағы Ұлттық қорғаныс университеті Әскери ғылыми-зерттеу орталығының Ғалым хатшысы.

Пошталық мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қаласы, Тұран даңғылы, 72.

Ұялы тел: +7 705 138 53 95

E-mail: togusova.altyn@mail.ru

Әлімқұлов Серғали Амантайұлы

Лауазымы: философия докторы (PhD), бас басқарма бастығының орынбасары - Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері Әуе қорғаныс күштері Басқолбасшысының басқармасы тәрбие және идеологиялық жұмыс басқармасының бастығы

Пошталық мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ., Сарайшық, 34.

Ұялы тел: +7 700 333 71 09

E-mail: vippalser2017@mail.ru

Жексенбинов Бауыржан Нәжібайұлы

Лауазымы: философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (доцент), қоғамдық пәндер және педагогика кафедрасының профессоры

Пошталық мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қаласы, Тұран даңғылы, 72.

Ұялы тел: 7 705 244 22 36

E-mail: professor69@bk.ru

Тогусова Алтын Каликановна

Должность: кандидат исторических наук, ассоциированный профессор (доцент), Ученый секретарь Военного научно-исследовательского центра Национального университета обороны имени Первого Президента Республики Казахстан.

Почтовый адрес: 010000, Республика Казахстан, г.Нур-Султан, проспект Турана, 72.

Сот.тел.: + 7 705 138 53 95.

E-mail: togussova.altyn@mail.ru

Алимкулов Сергали Амантайұлы

Ученая степень:

Должность: доктор философии (PhD), заместитель начальника Главного управления –начальник управления воспитательной и идеологической работы Управления командующего Силами воздушной обороны Вооруженных Сил Республики Казахстан

Почтовый адрес: 010000, Республика Казахстан, г.Нур-Султан, ул, Сарайшық, 34.

Сот. тел: +7 700 333 71 09

E-mail: vippalser2017@mail.ru

Жексенбинов Бауржан Нажибаевич

Должность: доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (доцент), профессор кафедры общественных дисциплин и педагогики

Почтовый адрес: 010000, Республика Казахстан, г.Нур-Султан, проспект Турана, 72.

Сот. тел: +7 705 244 22 36

E-mail: professor69@bk.ru

Togussova Altyn Kalikhanovna

Position: candidate of historical science, associated professor, Academic Secretary of the Research and Development Centre at National Defense University named after the first President, Kazakhstan Republic

Mailing address: 010000, Kazakhstan Republic, Nur-Sultan, Turan avenue, 72

Mob.phone: + 7 705 138 53 95.

E-mail: togussova.altyn@mail.ru

Alimkulov Sergaly Amantaiuly

Position: PhD, Headquarters Deputy Chief - Head of MRW Department, Commander-in-Chief HQ ADF AF RK

Mailing address: 010000, Kazakhstan Republic, Nur-Sultan, Saraishyk street, 34

Mob.phone: +7 700 333 71 09

E-mail: vippalser2017@mail.ru

Zheksenbinov Baurzhan Nazhibaeovich

Position: PhD, associated professor, Professor at social sciences and pedagogics department

Mailing address: 010000, Kazakhstan Republic, Nur-Sultan, Turan avenue, 72

Mob. phone: +7 705 244 22 36

E-mail: professor69@bk.ru